

rejstřík. Vítaným obohacením knihy jsou četné ilustrace dokumentární povahy. Lze jen litovat, že nakladatelství Karolinum neposkytlo knize tak závažné a přínosné povahy pro dějiny Karlovy univerzity odpovídající vzhled.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

Józefa SKIBNIEWSKA, *Dwór królewski Aleksandra Jagiellończyka w latach 1501-1506*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2015

722 s., ISBN 978-83-7702-989-3

Bádání zaměřené na období vlády panovníků z dynastie Jagellonců prožívá v polské, ale též v litevské historiografii posledních dekád mohutnou renesanci. Tento stav je přirozenou reakcí na změnu společenského klimatu (a pohledu na vlastní minulost) po pádu komunistických režimů, která s sebou nesla mimo jiné i rehabilitaci staré Rzeczpospolite, jejíž „rodný list“ je tradičně s Jagellonci spojován. V posledních letech se také utěšeně rozvíjí studium zaměřené na dvory polsko-litevských monarchů a jejich pokrevních příbuzných doby pozdního středověku a počátků raného novověku, ať již se jedná o tematicky pestře definované skici z oblasti dějin každodennosti, či o tradičněji usazené analýzy formální struktury a personální skladby těchto dvorských center.

Do souboru prací zaměřených na organizaci a strukturu panovníckých dvorů se programově hlásí rovněž monografie Józefy Skibniewské (dříve Olszówki), která byla pod vedením nedávno zesnulé Urszuly Borkowské, přední znalkyně jagellonského období, obhájena jako disertační práce na univerzitě v Lublinu. Do centra pozornosti postavila autorka dvůr Alexandra Jagellonského, velkoknížete litevského (1492–1506) a krále polského (1501–1506), mladšího sourozence českého a uherského krále Vladislava. Omezila se přitom vědomě na polský dvůr tohoto monarchy; zvláštní litevský dvůr, existující po celou dobu Alexandrových vlády, a tedy i po jeho dosednutí na trůn polských panovníků, zpracoval před časem Krzysztof Pietkiewicz. Skutečnost, že nakonec rezignovala na hlubší pokus o komparaci či spojitou analýzu obou dvorských těles a omezila se de facto na několik málo poměrně stručných tezí (ačkoli se mohla v prvé fázi opírat o poznatky shromážděné právě Pietkiewiczem), naznačuje některé poměrně výrazné metodologické, resp. koncepční limity posuzované práce.

Je třeba přiznat, že autorka před sebou měla nelehký úkol. Alexandrův polský královský dvůr patřil k deziderátům výzkumu. Podstatná část relevantních pramenů navíc ani nebyla vydána, což se týká především základního zdroje informací, totiž knih účtů, v nichž byly evidovány příjmy a výdaje Alexandrova polského královského dvora. Na druhou stranu nelze pominout, že naopak účetní evidenci spojenou s provozem jeho velkoknížecího litevského dvora zpřístupnili Dariusz Antanavičius a Rimvydas Petrauskas a že tiskem byla vydána také kniha tzv. kvitancí z doby jeho vlády. K dispozici mohla mít Skibniewska rovněž např. Alexandrův itinerář. Základní stavební kameny budoucího výzkumu tedy již položeny byly.

Hlavním cílem autorky bylo podchytit velikost a vnitřní strukturu včetně „socioprofesionálních“ segmentů dvora, náklady spojené s jeho vydržováním a konečně personální složení dvora doplněné o dílčí příklady kariérních strategií rozvíjených v rodinách některých významnějších dvořanů. Při úvahách nad způsobem vymezení klíčového pojmu se Skibniewska vyhnula dělení na tzv. dvůr v užším a širším smyslu, ale obsahově se přidržela v polské historiografii léty prověřeného termínu „otoczenie“ monarchy. Po stránce metodické se tudíž elegantně vyhnula subtilním diskusím na téma, co ještě je a co již není dvorem, když považovala za člena polského královského dvora v podstatě každého člověka, který byl alespoň jednou v dochovaných pramenech za člena panovníkova dvora označen. Nabídla tak širokou definici, jež pokryla nejširší spektrum lidí bez ohledu na genderové či sociální zařazení. Pod jednou „střechem“ se tím ocitl stejně tak maršálek dvora jako poslední pradlena. Přístup to je diskutabilní, jistě však obhajitelný. Neznamená to totiž, že by Skibniewska dvůr dále nijak vnitřně nehierarchizovala.

Po stránce obsahové se kniha rozpadá do dvou autonomních částí. První tvoří vlastní analytický text včetně seznamu použitých informačních zdrojů (s. 11–266). Druhou pak rozsáhlé přílohy (s. 267–722), jejichž jádro reprezentuje katalog dvořanů a výdaje na služné (v penězích, případně v naturáliích) hrazené ze strany královské pokladny. Po stránce organizační vymezuje Skibniewska u dvora pěti nejvýznamnějších skupin, které formálně odpovídají dvoru v užším smyslu, tedy držitele dvorských úřadů, personál královské kanceláře, královské duchovní (kapli), dvořany, kteří pánu dvora sloužili s ozbrojeným jízdním doprovodem (v pramenech označováni jako *curienses*), a konečně komorníky (*cubicularii*) a pážata. Každé ze skupin je následně věnována

samostatná podkapitola, v níž autorka podrobněji vymezovala okruh osob, které do ní spadaly (např. představila jednotlivé dvorské úřady a hodnosti, načrtla strukturu kanceláře a kompetence tamního personálu). Obdobným způsobem pak pokračovala v případech ostatních skupin lidí, které dle jejího pojetí spoluvytvářely dvůr krále Alexandra. Jednalo se povětšinou o neurozené kategorie nejrůznějších dvorských služebníků od šašků a lékařů přes lovčí až po personál kuchyně či stáji. Bohužel je výklad často poznamenán mechaničností, která ho v praxi mění v drobné exkurze z dějin správy nebo ústí v poměrně únavné výčty jmen, za nimiž se nejednou ztrácí původní interpretační záměr.

Mechaničnost a nízká míra interpretace poznamenává také pokusy zasazovat vlastní analytická zjištění do kontextu vývoje polského královského dvora. Náznaky jsou příliš stručné a nesoustavné. Konstatování, že Alexandrův dvůr představoval svou strukturou most mezi dvory polského středověku a raného novověku, tak argumentačně visí ve vzduchoprázdnu. Spíše mimochodem také autorka zmiňuje mobilitu osob mezi dvory souběžně panujících zástupců jagellonské dynastie. V případech kategorií *curienses* a *cubicularii* pak např. nereflektovala možnost, že se jednalo o vymezení nejen sociální, ale snad rovněž „generační“, a tedy že nejednen „dvořan“ (*curiensis*) byl po jistou dobu rovněž „komorníkem“ (*cubicularius*), ačkoli to nemuselo být pravidlem. Rovněž přesně vymezený počet ozbrojených jezdců, jimiž disponovali Alexandrovi *curienses*, bezpochyby sloužil coby sociálně distinktivní znak demonstrující veřejně postavení dotyčného dvořana. Nedostatečně pojednanou mobilitu geografickou (horizontální) tak provází rezervy v analýze mobility sociální (vertikální).

Nemalou část monografie věnovala Skibniewska zevrubnému představení mechanismů, které polský královský dvůr, jehož finance nebyly v časech Alexandrovy vlády nejzdravější, používal k úhradám služného a k odměňování členů dvora. Mimořádně zajímavé je zjištění, že se i na prahu raného novověku řada významných úkonů včetně královských nominací do nejrůznějších úřadů odehrávala pouze v ústní rovině, tedy že nebyla úředně písemně podchycena (zlistiněna). Bohužel jen zhruba 40 stránek autorka vyhradila otázkám směřujícím k fungování zeměpanských dvorů, když se pokusila alespoň stručně načrtnout cesty kariéry některých dvořanů či např. představit motivy, které je ke službě u královského dvora vedly. I zde je navíc výklad poznamenán tím, že hlubší interpretaci nahrazují mechanické, často přes několik odstavců jdoucí seznamy

jmen. Opět se tak projevuje hlavní slabina knihy, již je popisný přístup k věci, kdy se výklad rovná únavnému komentáři tabulek z příloh. Za velmi sporný pak považují pokus o určování původu jednotlivých dvořanů, kde autorka svévolně směšuje teritoriální a „národnostní“ (etnické) kategorie. Opírajíc se v rovině metodické inspirace o Marka Plewczynského a jeho analýzu národnostní skladby polského vojska tak Skibniewska podivně kličkuje, když se snaží určit, kdo že byl ještě „Němec“ a kdo již „polonizovaná“ osoba německého původu. Směšování etnických (podotýkám, že obtížně aplikovatelných na dobovou realitu) a teritoriálních kategorií pak např. vede k tomu, že vedle „Čechů“ (identifikovaných často, nikoli však důsledně ve smyslu národnostním) v knize defilují „Slezané“. Navíc vodítkem pro určení „národnosti“ jsou zpravidla křestní jména dotyčných osob, ačkoli tento způsob identifikace „národnosti“ je považován za překonaný rovněž v kontextu polské historické vědy (srov. např. studie Marka Cetwińskiego). Na okraj dodávám, že údajný Němec „Hanusz Kalkranther“ byl jistě zástupcem slezského šlechtického rodu Kalckreuthů; to platí i o muži registrovaném pod jménem „Hanusz Slychtyng“, jenž bezpochyby náležel mezi členy slezské šlechtické rodiny Schlichtingů. Autorčina snaha o analýzu přitažlivosti polského královského dvora časů Alexandrovy vlády pro cizince tak dostává povážlivě trhliny, neboť namísto lidí přicházejících do Krakova z (různých zemí) České koruny pátrá Skibniewska po motivacích „Němců“ a „Čechů“. Pochybný je rovněž závěr, že dvořané nepolského původu nenabývali na krakovském dvoře valného vlivu, neboť mezi nimi a králem-Polákem údajně měla přetrvávat obtížně překonatelná komunikační (rozuměj jazyková) bariéra.

Je třeba zopakovat, že kniha Józefy Skibniewské představuje kus poctivě odvedené heuristicko-analytické práce. Je informačně bohatá a otevírá, zpravidla však mimochodem, řadu závažných témat. Bohužel citelně chybí skutečně komplexně založená interpretace zjištěné faktografie. Odpovědi na otázky, co to byl Alexandrův dvůr a jak fungoval (ať již sám o sobě nebo v kontextu jiných jagellonských dvorů), se tak zájemce dočká spíše čtením mezi řádky. Dílu je tudíž nejspíše souzeno stát se jen základem pro další bádání, ovšem základem solidním.

PETR KOZÁK